

IRCSIK VILMOS
A megkésett tanulmány

Fázsy Anikó emlékére

A hírt a lányomtól tudtam meg. Majd néhány óra múlva már magam is meggyőződhettem róla, hogy életének hetvenhetedik évében 2016. január 16-án elhunyt Fázsy Anikó József Attila-díjas műfordító, szerkesztő, publicista, amint azt fia közölte az MTI-vel. Mert mindig a lányokra és a fiúkra hárul, hogy az ilyen híreket elsőként továbbadják. Aztán egy nap elteltével, a szaporodó kommentek társaságában (nyugodjék békében, Isten nyugosztalja, Isten munkatársai sorban mennek el) a szomorú tényen túl kialakult az a kép, amelyet ilyenkor egy olyan emberről, mint ő, tudni kell. Hogy 1939-ben született Budapesten. Az ELTE magyar–francia szakán végzett. 1974 és 1979 között a Könyvvilág szerkesztője, 1990-ig a Magyar Pen Club titkára. A francia irodalom egyik legkiválóbb ismerőjeként többek között Albert Camus műveit fordította magyarra, de a mai magyar költészetet is megszólaltatta franciául. Munkásságát 1992-ben Füst Milán-, 2000-ben Pro Literatura-, 2007-ben Hieronymus-, 2008-ban József Attila-díjjal ismerték el, 2014-ben megkapta a Magyar Érdemrend tisztikeresztjét.

Életművének csúcását a Nagyvilág jelentette, amelynek kezdetben rovatvezetője, olvasószerkesztője, 1993-tól haláláig főszerkesztője volt. Irodalmi párhuzamokat keresve: Kazinczy szepírói munkássága mára elhalványult a magyar irodalmi életet egybefogó szervezői teljesítménye mellett. Osvát Ernő jelentős kritikus, Ignotus költő is volt, ma viszont már csak a nyugatos tábor mentoraiként és egybetartóiként emlékezünk rájuk. Valószínűleg így lesz ez Fázsy Anikó esetében is. A rendszerváltás utáni kultúrharok viharában vette át az egyik legpatinásabb magyar irodalmi folyóiratot, és a sok mérges Szkülla és Kharübdisz között 2015-re szerencsésen sikerült elkormányoznia egészen a hatvanadik évfolyamig. Először a fedélért

kellett megküzdenie a feje fölött. A 1990-es évek végén a szerkesztőség eredeti helyéről, a Széchenyi utca 1. szám alól kénytelen volt átköltözni a városligeti Hermina útra, igaz, az akkori kormány komoly anyagi támogatással gondoskodott a további zavaros működésről. A sajtó zavarosban halászó része egyébként minden tőle telhetőt megtett a két esemény egybemosására. Ezt nem az indulatok szítása végett, hanem azért kell megemlíteni, mert a kilakoltatás után a Nagyvilág történetének és Fázsy Anikó küzdelmes életének másik próbatétele nagyon is bővel-

Fázsy Anikó

kedik politikai indíttatású eseményekben. A 2000-es évek elején sok korábbi munkatárs háttal fordított a lapnak, sőt, lépten-nyomon igyekeztek működését is akadályozni. 2012-ben meglepő fordulat következett: a szerkesztőség új címe: Keszölc, Malom utca 76. lesz, vagyis a főszerkesztő lakása, aki a festői pilisi faluból úgy nyit ablakot Európára és a világra, ahogy egykor Kazinczy Széphalomról tartotta szemmel az egész magyar literatúrát.

Fázsy Anikó közel negyedszázados főszerkesztősége alatt nemcsak fenntartotta, de meg is haladta a Nagyvilág korábbi értékeit. Szóban és publicisztikájában is hittel vallotta a nemzeti konzervatív és az egyetemes emberi eszmék kölcsönösségét, ami miatt a posztmodernség megszállottjai cserbenhagyták és szembefordultak vele. Ez a felfogás a lap arculatán is megmutatkozott: a modern irodalmat ugyan nem hanyagolta el, de térben és időben kitágítva a válogatás hatósugarát, helyet adott a hagyományos irányzatoknak is. Így a legújabb törekvések mellett szívesen közölt klasszikusokat, francia lovagi lírát, újr fordított Dosztojevskij-regényt, népköltészetet, határon túli magyar irodalmat, búcsúzóul pedig koreai és angolai irodalmat.

Nagy szerelme, Camus elkísérte élete végéig. A 2015-ös évfolyam szenzációját a *Közöny* új fordítása jelentette, amelyet számos tanulmány kísért, köztük a júliusi számban Fázsy Anikóé, *Okkal, ok nélkül – Az idegen újr fordításáról* címen. Ez az utolsó megjelent írása saját lapjában. Hiába, az élet nagy rendező. És a halál még nagyobb. Ennek a műfordítás-kritikának egy részlete jól bizonyítja széles látó-

körét, esztétikai felfogását, amellyel a mindenkori magyar irodalmat és kultúrát a goethei értelemben vett egyetemes világirodalom szerves részének tekintette:

„Gyergyai fordításában nyoma sincs Camus nyereségének, szikárságának. Ő kora, a harmincas évek nyugatos, cizellált, emelkedett stílusában írt és fordított (Proust-fordításaiban adekvátan és gyönyörűen), s akik ismerhettük (jómagam még szerencsés tanítványaként), tiszteltük és csodáltuk egyéniségét, csillogó szellemét, bámulatos műveltségét, írásművészetét, de ma, amikor a magyar irodalmi és köznyelv is megváltozott, számon kérhetjük rajta Camus szikár, érdes stílusát, az algíri külváros durva nyelvét.”

A Nagyvilág folyamatos fenntartása és arculatának megújítása mellett harmadik maradandó szerkesztői érdeme az alkotógárda újjászervezése volt. Az új arculathoz a hűségesen kitartó régiiek mellé új munkatársakat keresett. A kilencvenes évek végétől fokozatosan válnak állandó szerzőkké többek között: Lackfi János, Lukács Laura, Imreh András, Pálfalvi Lajos, Petróczi Éva, Tatár Sándor, Mesterházi Márton, Weiss János, vagy az erdélyi irodalommal foglalkozó Kabán Annamária és Mózes Huba.

Innen kezdve lassanként személyes vizekre evezünk, ami ebben az esetben a meghatottság és az érzelmek túlsúlyba kerülésével fenyeget. Éppen ezért rövidre fogom, igyekszem szikár és elfogulatlan maradni. 2007-ig szórványosan publikáltam a Nagyvilágban, ekkor egy írószövetségi rendezvényen ismerkedtünk meg személyesen. Az azóta eltelt nyolc évben a lap egyik fontos szellemi otthonommá vált. Négy évvel ezelőtt Anikó megkérdezte, volna-e kedvem az orosz és német rovat szerkesztésére. Igent mondtam. Az ő biztatására és szorgalmazására, és éppen az ő szándékainak megfelelően publikáltam többek között orosz lakodalmas és vallási énekeket, írtam hosszú tanulmányt a virágzása idején, az 1970-es években Magyarországon alig emlegetett szovjet falusi irodalomról, fordítottam mások mellett az irányzat olyan képviselőinek műveit, mint a költő Alekszandr Jasin, a prózáiró Borisz Mozsajev, Vlagyimir Szolouhin vagy Valentyin Raszputyin. Ennek köszönhetően a csaknem két évtizedig erősen hanyagolt orosz irodalom, ha nem is az őt megillető mér-

tékben, de ismét visszatért a Nagyvilágba. A német írók közül a különböző okokból ugyancsak háttérbe szorított Gottfried Benn filozofikus mélységű és embert próbáló stílusú kisregényét, az *Állócsillagot* is új főszerkesztőm ösztönzésére fordítottam le, aki nem riadt vissza például Günter Grass nagy politikai port kavart verseinek közlésétől sem.

Aztán eljött a 2015. szeptemberi szám, amelyben Uwe Johnson 1800 oldalas regényfolyamából, az *Évszakokból* közöltem szemelvényeket, és eljött az időközben kötetnyire duzzadt e-mailes levelezésünk utolsó üzenete:

„Kedves Vilmos! Mellékelem a szeptemberi tartalmat. Nagyon tetszett Uwe. Örömmel olvastam a Magyar Naplóban az elbeszélését, *A repedést*. Az ember örül annak, ha végre egy jó elbeszélést olvas. 2015. szeptember 7. Anikó.”

Így érintkeztünk, hevenyészett félmondatokból is érte egymást. Félmondatokban társalogtunk húsvéti havazásról, a hőségben enyhét adó halápi hegyről, családról, irodalomról, barátról, ellenfélről, tehetségéről, antitalentumról, politikáról, olvasmányokról. Mert a fenti utolsó üzenet tanúsága szerint mindent olvasott. Uwe Johnson, Magyar Naplót, Hitelt, és olvasta a másik oldalt is. Olvasta, amit szeretett, olvasta, amit nem tudott meggyűlölni, és elolvasott minden kéziratot. Igényessége igényessé tett. Ha néha mégis rosszul idéztem egy címet vagy egy bibliai szállóigét, megtalálta, és tapintatosan kijavította. Szóba került közöttünk minden, csak a halál nem.

Utolsó levelére még válaszoltam, de viszontválasz már nem jött. Nem sejtettem, hogy ilyen nagy a baj, panaszkodni soha nem panaszkodott. Így hát régi kívánságát teljesítve gyanútlanul nekifogtam egy átfogó műfordítás-kritika megírásának Grass *Macska és egér* című regényéről. A tanulmány elkészült, de már nincs hová, nincs kinek küldeni.

Fázsy Anikó elment. Vajon lesz-e utána hatvanegyedik évfolyam? Vajon lesz-e hová küldenem a tanulmányt, lesz-e, aki időt, fáradságot és tehetségét nem kímélve átveszi a nehéz örökséget? És ez a kérdés sokkal, de sokkal többet árul el az életmű nagyságáról, jelentőségéről, mint az érdemek, tisztségek, elismerések kötelelességszerű felsorolása.

Anikó! Sit terra levis!